

Repertorium van het Nederlandse lied
tot 1600

Repertory of Dutch songs until 1600

Band 1 - Volume I

Projectleiding - *Project Management*: Louis Peter Grijp & Frank Willaert

Wetenschappelijke medewerkers - *Research Assistants*: Martine de Bruin, Johan Oosterman & Clara Strijbosch, m.m.v. - *with* Willem Kuiper

Documentalisten - *Documentalists*: Jeske van Dongen, Ellen van der Grijn Santen, Jonna Meeuwissen & Robijn Niemöller, m.m.v. - *with*: Marieke den Boer, Alex Cannegieter, Simon Groot & Wouter Vande Winkel

Stagiairs - *Trainees*: Marieke den Boer, Sanne van Diejen, Jonna Meeuwissen, Marten Tilstra & Sebastiaan Vos

Het **wetenschappelijk project** dat tot dit werk geleid heeft, is financieel mogelijk gemaakt door - *The scientific project that made this work possible was sponsored by*: Vlaams-Nederlands Comité - Universiteit Antwerpen (UFSIA) - Meertens Instituut - Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden.

Voor het **drukken van dit boek** maakte de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde gebruik van het door haar beheerde Leonard Willemsfonds. Er werd productiesteun toegekend door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Cultuur.

De bijhorende **CD-Rom** werd gefinancierd door het Meertens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Er werd subsidie toegekend door het digitaliseringsfonds van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

Woord vooraf

Dit repertorium, dat een zo volledig mogelijk overzicht wil bieden van het eenstemmige Nederlandse lied voorzover dat in bronnen tot het jaar 1600 overgeleverd is, heeft zijn wortels in de belangstellingsgebieden van twee onderzoekers. In Vlaanderen bestudeerde de neerlandicus Frank Willaert de Middelnederlandse minnellyriek, in Nederland beschreef de musicoloog Louis Peter Grijp het mechanisme van de contrafactuur in de Gouden Eeuw. Zij leerden elkaar en elkaars onderzoek kennen tijdens de werkzaamheden van de interdisciplinaire themagroep 'Middelnederlandse lyriek in context', die in 1991 in het kader van het NWO-Pionierproject 'Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen' van Frits van Oostrom wekelijks te Leiden bijeenkwam. Daar werd vastgesteld dat de verzamelde kennis van de Nederlandstalige lyriek uit de Middeleeuwen en de zestiende eeuw sterk verbrokkeld was, en in hoge mate lacuneus. De twee onderzoekers besloten hun krachten te bundelen: Willaerts kennis van de Middelnederlandse lyriek en Grijps ervaring met de Nederlandse Liederencbank, een documentatiesysteem dat op het Meertens Instituut in Amsterdam werd ontwikkeld, op dat moment nog vooral voor de zeventiende eeuw, moesten de opbouw van een databank van Nederlandse liederen tot het jaar 1600 mogelijk maken. Omdat de zestiende eeuw voor beiden perifeer was, werd de hulp ingeroepen van de neerlandici Dirk Coigneau en Piet Visser, die het project inhoudelijk wilden begeleiden.

Besloten werd eerst systematisch de bronnen te verzamelen en deze dan lied voor lied te ontsluiten volgens de conventies van de Nederlandse liederencbank. Dat hield een dusdanige beschrijving van wijsaanduidingen en strofevormen in, dat de contrafactuur optimaal kon worden gereconstrueerd en de liedteksten, die in verreweg de meeste gevallen zonder muziek zijn overgeleverd, waar mogelijk hun muzikale dimensie herkregen.

In 1993 begon Clara Strijbosch aan de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius te Antwerpen (UFSIA) met de repertoriëring van de handschriften; vanaf 1997 zette Johan Oosterman dit werk voort. Het zwaartepunt van Strijbosch' bijdrage ligt vóór 1500, Oosterman richtte zich vooral op de zestiende eeuw. Een op zichzelf verheugende maar de voltooiing van het project bedreigende omstandigheid was dat aan het succes van Oostermans zoektocht geen einde leek te komen. Voor Middeleeuwen en zestiende eeuw samen werden 265 handschriften met eenstemmige liederen gevonden. De drukken werden vanaf 1995 bijeengebracht door Martine de Bruin op het Meertens Instituut in Amsterdam. Haar speurzijn bracht maar liefst 522 gedrukte bronnen aan het licht. Vanaf 1997 kwam de nadruk te liggen op de ontsluiting van deze bronnen op liedniveau, en traden op het Meertens Instituut twee documentalisten aan, Jeske van Dongen en Robijn Niemöller; zij werden halverwege afgelost door Ellen van der Grijn Santen en Jonna Meeuwissen. Zij allen kweten zich met grote toewijding van hun taak. Ook werkte een aantal stagiaires mee. De Bruin nam de dagelijkse coördinatie op

zich en zorgde er ook voor dat de computerapplicatie werd aangepast aan de zich steeds weer wijzigende eisen van het project en mogelijkheden van de techniek, daarbij dankbaar gebruikmakend van het voorwerk van Alex Cannegieter. In de eindfase assisteerden in Amsterdam een jaar lang Willem Kuiper, die transcripties uit moeilijk leesbare handschriften verzorgde, en voor een kortere periode Marieke den Boer, Simon Groot en, in Antwerpen, Wouter Vande Winkel. Louis Grijp hielp bij de ontwarring van contrafact-complexen en de identificatie van melodieën. Het werk werd in de eerste maanden van 2001 voltooid.

Het project is voor het leeuwendeel bekostigd door het Vlaams-Nederlands Comité voor Nederlandse Taal en Cultuur van NWO en FWO. Daarnaast sprongen de beide gastinstellingen, UFSIA en Meertens Instituut, op een aantal onderdelen financieel bij. De Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde te Leiden verleende een startsubsidie, terwijl de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letterkunde te Gent de kosten van het drukken voor haar rekening nam.

Het resultaat van al deze inspanningen ligt voor u in de vorm van twee kloekke banden met in totaal 7621 verschillende liedteksten en 1158 verschillende melodieën. Toch geven deze banden alleen maar een eerste indruk van het corpus zoals dat in de database is vervat. Om alle gegevens af te drukken en via registers toegankelijk te maken zouden nog veel meer kloekke delen moeten worden gedrukt - wat een onevenredige aanslag op beurs en milieu zou betekenen. We hebben zelfs overwogen geheel van een papieren publicatie af te zien en ons tot cd-rom of internet te beperken. Dat we toch hebben gekozen voor een beperkte boekuitgave heeft verschillende redenen. Ten eerste gaven onze collega's aan daar prijs op te stellen. Ten tweede beseffen wij ondanks alle pro's de vluchtigheid van de nieuwe media. We zijn ervan overtuigd dat de publicatie van de essentie van het corpus in boekvorm op dit moment het projectresultaat beter en definitiever op de kaart zet - via bibliotheken, bibliografieën, recensies en door zijn fysieke verschijning op de boekenplank. Tegelijkertijd beseffen we heel goed dat voor de intensieve gebruiker de elektronische media veruit de beste optie zijn. Die worden dan ook gelijktijdig beschikbaar gesteld. Op praktisch alle gegevenscategorieën kunnen deze worden doorzocht; het zoeken wordt door het gebruik van de herspelling sterk vereenvoudigd, er zijn speciale knoppen voor veelgebruikte zoekacties, zoek sleutels kunnen worden gecombineerd, enzovoort. Daarnaast bevat de bijgesloten cd-rom zo'n 2000 volledige liedteksten, een aantal dat op de website (www.meertens.knaw.nl) naar verwachting nog zal groeien dankzij de samenwerking met de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren.

Tijdens het project hebben we ons kunnen verheugen in de belangstelling van vele collega's. In de voorbereidingsfase bleken zij bereid mee te denken, en namen zij deel aan presentaties rond het repertorium-in-wording: met name het drukbezochte symposium 'Veelderhande liedekens' in Antwerpen (1996), het werksymposium in het Meertens Instituut (1998) en het

Utrechtse symposium bij de afsluiting van het project (2001). Van muzikale zijde werd belangstelling getoond door het Oude Muziek Festival Utrecht, dat bereid bleek om concerten rond ons thema te programmeren (2001).

Een werk met de omvang van dit repertorium is ondenkbaar zonder de hulp van velen die ons hebben gewezen op liedjes, bronnen en publicaties, of die hebben bijgedragen met hun expertise over handschriften en gedrukte werken, over teksten en melodieën, over het opzetten van een repertorium, en het werken aan en verfijnen van een complexe databank. We willen allen van harte bedanken voor hun aandeel, en noemen met name Wim van Anrooij, Jos Biemans, Marijke Blankman, Jan Willem Bonda, Jan Bos, Karel Bostoën, Herman Brinkman, Dirk Coigneau, Sabrina Corbellini, Ingeborg De Cooman, Marie-Ange Delen, Hans van Dijk, Dirk Geirnaert, Noël Geirnaert, Wim Gerritsen, Frans Ghistelinck, Annelies van Gijsen, Eddie Grootes, J.P. Gumbert, Henk Harmsen, Ulrike Hascher-Burger, Annette Hemmes, Hella Hendriks, Mira Henseler, Dini Hogenelst, Wim Hummelen, Gilbert Huybens, Eric Jas, Hermina Joldersma, Anne Houk de Jong, Greet Jungman, Ann Kelders, Sasja Koetsier, Frans van der Kolff, Johan Koppenol, René van de Kraats, Erik Kwakkel, Ad Leerintveld, Martine Letterie, Hubert Meeus, Ineke Meijer, Thom Mertens, Lesley Monfils, Eberhard Nehlsen, Pieter Obbema, Frits van Oostrom, Eef Overgaauw, Annabelle Parker, Maarten van der Peet, Miriam Pijters, Dieuwke van der Poel, Bart Ramakers, Rob Resoort, Joris Reynaert, Rob Richard, Nina van Rossem, Riet Schenkeveld-van der Dussen, Max Schiendorfer, Bram Schuytvlot, Remco Sleiderink, Eugene Schreurs, Marijke Spies, René van Stipriaan, Helmut Tervooren, Kees Thomassen, Paul Valkema Blouw, Natascha Veldhorst, Kees Vellekoop, Piet Visser, Hans Voorbij, Paul Wackers en Wouter van Wingerden.

Louis Peter Grijp

Frank Willaert

1 april 2001

Preface

This repertory aims to offer a comprehensive survey of monophonic Dutch song as far as it has been transmitted in sources until 1600. It has its roots in the fields of interest of two researchers. In Flanders literary historian Frank Willaert studied Middle Dutch lyrical love poems. In the Netherlands musicologist Louis Peter Grijp described the mechanism of contrafactum in the Golden Age. They got to know each other and each other's research while working for the interdisciplinary study group 'Middle Dutch Lyric in Context', meeting weekly in Leiden for the NWO-Pioneer Project 'Dutch Literature and Culture in the Middle Ages' of Frits van Oostrom in 1991. It was found that the knowledge of Dutch lyric of the Middle Ages and the sixteenth century was very scattered and extremely incomplete. The two researchers decided to join forces. Willaert's knowledge of Dutch medieval lyric and Grijp's experience with the Nederlandse Liederbank (Database of Dutch Songs, a documentation system developed at the Meertens Instituut in Amsterdam, at that point mainly covering the seventeenth century) should enable the construction of a database of Dutch songs until 1600. As the sixteenth century was peripheral to both, the help was called in of literary historians Dirk Coigneau and Piet Visser who agreed to supervise the contents of the project.

It was decided that firstly the sources would be collected systematically, and that these would then be made accessible song by song, following the conventions of the Database of Dutch Songs. This meant that descriptions of the tune indications and strophic forms were made so that the contrafactum could be reconstructed as best as possible, and that the song texts which in most cases have been transmitted without music, regained their musical dimension where possible.

In 1993 Clara Strijbosch started inventorying the manuscripts at the Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius in Antwerp (UFSIA); from 1997 Johan Oosterman continued this work. The emphasis of Strijbosch's contribution lies before 1500. Oosterman focussed mainly on the sixteenth century. An in itself fortunate circumstance, which nevertheless threatened the completion of the project, was that the success of Oosterman's search did not seem to come to an end. For the Middle Ages and the sixteenth century 265 manuscripts with songs were found. From 1995 the prints were collected by Martine de Bruin at the Meertens Instituut in Amsterdam. Her keen nose uncovered as many as 522 printed sources. From 1997 the emphasis shifted to making these sources accessible at song level, and two documentalists were engaged by the Meertens Instituut, Jeske van Dongen and Robijn Niemöller; halfway they were relieved by Ellen van der Grijn Santen and Jonna Meeuwissen. All of them performed their task with great dedication. Also a number of trainees participated. De Bruin undertook the day to day coordination and made sure the computer applications were adapted to the continually changing demands of the project and the

technical possibilities, gratefully using Alex Cannegieter's preliminary work. In the final stages Willem Kuiper, who provided transcriptions of manuscripts that were difficult to read, assisted in Amsterdam for a year. Marieke den Boer and Simon Groot also assisted for a shorter period in Amsterdam, and Wouter Vande Winkel in Antwerp. Grijp assisted by analysing contrafactum complexes and identifying melodies. The work was completed in the first months of 2001.

The project has mainly been funded by the Vlaams-Nederlands Comité voor Nederlandse Taal en Cultuur (Flemish-Dutch Committee for Dutch Language and Culture) of the NWO and the FWO. Further both hosting institutes, the UFSIA and the Meertens Instituut, supported some parts financially. The Maatschappij voor Nederlandse Letterkunde (Society for Dutch Literature) in Leiden gave a grant to start the project. The Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letterkunde (Royal Academy of Dutch Language and Literature) in Ghent took care of the printing costs.

The result of all these efforts lies in front of you in two substantial volumes with in total 7621 different song texts and 1158 different melodies. However, these volumes only give a first impression of the corpus included in the database. In order to print all the data and make it accessible through indexes, many more substantial volumes would need to be printed - which would make a disproportionate demand on the purse and the environment. We even contemplated not making a publication on paper, and restricting ourselves to a CD-ROM or the Internet. There are various reasons why we nevertheless opted for a limited book edition. In the first place our colleagues said they would appreciate it. In the second place, despite all pros, we recognise the transient nature of the new media. We are convinced that at this moment, the publication of the essence of the corpus in a book will help establish the results of the project better and more definitely - through libraries, bibliographies, book reviews and its physical appearance on the book shelves. At the same time we realise very well that the electronic media are by far the best option for intensive users. These will therefore be made available at the same time. It is possible to search on nearly all categories of data; searching is made easier through the use of respelling, there are special buttons for frequently used surfing routines, search-codes can be combined etc. Furthermore, the enclosed CD-ROM contains around 2000 complete song texts. It is expected that this number will increase on the website (www.meertens.knaw.nl) thanks to cooperation with the Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (Digital Library for Dutch Literature).

During the project we were pleased with the interest of many colleagues. In the preliminary phase they were willing to think along with us, and they participated in presentations concerning the repertory in the making: especially the well-attended symposium *Veelderhande liedekens* in Antwerp (1996), the work symposium in the Meertens Instituut (1998) and the

symposium in Utrecht concluding the project (2001). From the field of music the Holland Festival Early Music Utrecht has shown interest and has been found willing to devote concerts to our topic (2001).

This leaves us the pleasant task of thanking the many people who assisted us during this project lasting so many years: Wim van Anrooij, Jos Biemans, Marijke Blankman, Jan Willem Bonda, Jan Bos, Karel Bostoën, Herman Brinkman, Dirk Coigneau, Sabrina Corbellini, Ingeborg De Cooman, Marie-Ange Delen, Hans van Dijk, Dirk Geirnaert, Noël Geirnaert, Wim Gerritsen, Frans Ghistelinck, Annelies van Gijzen, Eddie Grootes, J.P. Gumbert, Henk Harmsen, Ulrike Hascher-Burger, Annette Hemmes, Hella Hendriks, Mira Henseler, Dini Hogenelst, Wim Hummelen, Gilbert Huybens, Eric Jas, Hermina Joldersma, Anne Houk de Jong, Greet Jungman, Ann Kelders, Sasja Koetsier, Frans van der Kolff, Johan Koppenol, René van de Kraats, Erik Kwakkel, Ad Leerintveld, Martine Letterie, Hubert Meeus, Ineke Meijer, Thom Mertens, Lesley Monfils, Eberhard Nehlsen, Pieter Obbema, Frits van Oostrom, Eef Overgaauw, Annabelle Parker, Maarten van der Peet, Miriam Piters, Dieuwke van der Poel, Bart Ramakers, Rob Resoort, Joris Reynaert, Rob Richard, Nina van Rossem, Riet Schenkeveld-van der Dussen, Max Schiendorfer, Bram Schuytvlot, Remco Sleiderink, Eugeen Schreurs, Marijke Spies, René van Stipriaan, Helmut Tervooren, Kees Thomassen, Paul Valkema Blouw, Natascha Veldhorst, Kees Vellekoop, Piet Visser, Hans Voorbij, Paul Wackers and Wouter van Wingerden.

Louis Peter Grijp

Frank Willaert

1 April 2001